

शिक्षक शिक्षणाचे व्यावसायिक नितीतत्वे

प्रा. कांबळे ज्योती अशोक

एम.ए.एम.एड., सेट (शिक्षण शास्त्र) शिक्षण शास्त्र महाविद्यालय सोनई,

अन्न, वस्त्र, निवारा, प्रवास व मनोरंजन या मानवाच्या मुलभूत गरजा मानल्या जातात पण आजच्या काळात त्या बरोबरच शिक्षण हि एक जीवनावश्यक गरज बनली आहे. ज्या घरातील सर्व व्यक्ती शिक्षित असतील त्या घराला सुशिक्षित किंवा संस्कारीक घर म्हटले जाते. शिक्षण म्हणजे मानवी जीवन जगण्याचे व त्याच्या जीवन आवश्यक गरजा भागविण्याचे एक माध्यम आहे.

शिक्षणामुळे मानवी जीवनाला पुर्णाकार येतो. असे म्हटले जाते. मानवाला जीवनात जे अनुभव येतात त्यानुसार त्याच्या विचारात वर्तनात जी सुधारणा होत असते. त्याला शिक्षण म्हणतात शिक्षणामुळे मानवी जीवनात अनेक पैलू पडतात त्यामध्ये सत्प्रवृत्ती, अभिरुची, सौंदर्य दृष्टी, क्रियाशिलता, आत्मविश्वास, आद्यावत ज्ञान या घटकांचा समावेश होतो. शिक्षक हा आदर्श घटक समजला जातो. त्याचे अनुकरण विद्यार्थी करत असतात म्हणजेच भावी पिढी घडविण्याचे खरे काम शिक्षक करत असतो. परंतु असे असले तरीही अजच्या परिस्थितीत शिक्षक ही एक व्यवसायीक व्यक्ती बनत चालली आहे. सध्या या व्यवसायातील विशेष क्षेत्रे वाढत चालली असून विविध प्रकारची कौशल्य व प्रशिक्षण प्राप्त करून घेणे हे गरजेचे बनलेले आहे. शिक्षण क्षेत्रामध्ये कामजरी अध्यापनाचे असले तरी अनेक भिन्न स्तरावरून ते केले जात असल्यामुळे स्तरानुसार कौशल्य ग्रहण करणे आणि त्याचा वापर करणे गरजेचे आहे. कोणताही व्यवसाय करायचा म्हटला की त्या साठी काही अवश्यक गोष्टी आल्याच व्यवसायीक योग्यता ही सुद्धा स्तर निहाय हवी तसेच शिक्षणातील व्यवसायीक स्पर्धा खुपच मोठ्या प्रमाणात वाढली आहे. या स्पर्धात्मक युगात टिकण्यासाठी शिक्षकांच्या अंगी विविध व्यवसायीक कौशल्य असणे आवश्यक आहे. त्यामध्ये पुढील कौशल्यांचा समावेश होतो.

१. अध्ययन कौशल्य
२. अध्यापन कौशल्य
३. शैक्षणिक साहित्याची योग्य हाताळणी
४. विद्यार्थ्यांच्या समस्या सोडविण्याचे चातुर्य
५. अद्यावत ज्ञान
६. नवनविन वस्तु हाताळण्याचे कौशल्य
७. विविध पुस्तकांची माहिती
८. मोबाईल शिक्षण
९. व्यवसायीक कौशल्य
१०. सुविधा पुरविणारा
११. उपक्रमशिल
१२. संशोधक
१३. विद्यार्थ्यांसाठी प्रेरक
१४. चर्चा सत्रे राबविणारा
१५. सामाजिक बांधिलकी जपणारा
१६. आशय ज्ञानाची अद्यावत माहिती असणारा

व्यवसायीक शिक्षणातून शिक्षकाने नितीमत्ता मुल्य आणि तत्वे यांची जपवणूक करणे आवश्यक आहे. शिक्षकाचे व्यक्तीमत्व त्याच्या कामगिरीचे स्वरूप बांधीलकी निष्ठा यातून स्पष्ट होते. यशस्वी शिक्षक होण्यासाठी आपल्या कामाचे नेमके आकालन व्हायला हवे या आकालनाचे प्रगटीकरण प्रत्यक्ष वर्तनातून दिसायला हवे त्याच प्रमाणे नितीमत्ता मुल्य आणि तत्वे यांच्याशी बांधिलकी हवी तरच शिक्षक हा आदर्श होवून स्वतःच्या व्यवसायाची प्रगती करू शकेल व त्यातून विकास घडून आणू शकतो.

सध्याची परिस्थिती पहाता व्यवसायीक शिक्षणाचे मार्ग अनेकांना मोकळे आहेत. परंतु नेमके काय करावे हेच सुशिक्षित व्यक्तींना कळत नाही. अजच्या विद्यार्थ्यांना दररोज शाळेत जात असले तरी त्यांना खाजगी क्लासेसची आवश्यकता अगदी शहरातील विद्यार्थ्यां पासून खेड्यातील विद्यार्थ्यां पर्यंत पडते. या क्लासेस

द्वारे विद्यार्थी शिकून मोठेतर होतातच परंतु शिक्षकासाठी एक व्यवसायीक मार्ग मोकळा होतो. त्याच बरोबर आशा प्रकारचे अनेक मार्ग शिक्षकाकडे उपलब्ध आहेत.

शिक्षकाने व्यवसाय शिक्षणाच्या नवनव्या क्षेत्रामध्ये स्वतःची ध्येय आणि उद्दीष्टे निश्चित करून सुखी आणि संपन्न जीवनाकडे वाटचाल केली पाहिजे करण सध्याच्या परंपरागत शिक्षणातून नोकरीतून आर्थिक प्रश्न सुटेल का ? याची शाश्वती देता येत नाही. विद्यार्थी दशेत असतांना व्यवसाय सुरु केलेले लोक नंतरच्या आयुष्यामध्ये स्वतःच्या व्यवसायामध्ये आधिक यशस्वी झाल्याने उद्योगशिल लोकांन मध्ये दिसून येतात. शिक्षण व्यवसायाबद्दलची आवड निर्माण झालेली व्यक्ती नविन कल्पना , व्यवस्थापकीय कौशल्य , धाडस, संवाद चार्तुर्य, सहकाऱ्यां बरोबर काम करण्याची वृत्ती हे सारे गुण व्यवसायीक होवू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थी शिक्षकाच्या अंगी विकसित ये करता येवू शकतात म्हणजेच व्यवसायीक संस्कारा मध्ये विद्यार्थाची जडण घडण झाली पाहिजे. हा हेतु व्यवसायीक शिणाचा हवा त्यातूनच खरे शिक्षण विद्यार्थाना दिले जावू शकते.

संदर्भ ग्रंथ

डॉ. यु के घोरमोडे, डॉ. कला कृष्णा घोरमोडे **शिक्षकांचे शिक्षण** विद्या प्रकाशन नागपुर

डॉ. न.रा. पारसनीस **शिक्षकांचे प्रशिक्षण** नूतन प्रकाशन

डॉ. चंद्रकांत मोरे, डॉ. सदानंद भिलेगावकर **शिक्षक शिक्षण** नित्य नूतन प्रकाशन

डॉ. किशोर चव्हाण, **शिक्षक शिक्षण** इनसाईट पब्लीकेशन नाशिक.

प्रा. अरुण सांगोलकर **नविन जागतीक समाजातील शिक्षणाचे विचार प्रवाह** इनसाईट पब्लीकेशन नाशिक.

डॉ. अरविद दुनाखे **शिक्षक प्रशिक्षण** नित्य नूतन प्रकाशन